

Ідентичність в суспільстві модерну

Робоча програма навчальної дисципліни (Силабус)

Реквізити навчальної дисципліни

Рівень вищої освіти	<i>Третій (освітньо-науковий)</i>
Галузь знань	<i>C - соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносин</i>
Спеціальність	<i>C5 Соціологія</i>
Освітня програма	<i>Соціологія</i>
Статус дисципліни	<i>Вибіркова</i>
Форма навчання	<i>очна(денна)</i>
Рік підготовки, семестр	<i>2 курс, осінній семестр</i>
Обсяг дисципліни	<i>4 кред. ЄКТС/120 годин лекції – 16 год., семінарські заняття – 30 год., СРС - 74 год.</i>
Семестровий контроль/ контрольні заходи	<i>Залік / Модульна контрольна робота</i>
Розклад занять	<i>https://schedule.kpi.ua/</i>
Мова викладання	<i>Українська</i>
Інформація про керівника курсу / викладачів	<i>Лектор: д.пед.н., професор Панченко Любов Феліксівна, +380963352397, lubov.felixovna@gmail.com Семінарські: к.с.н., доцент Коржов Геннадій Олександрович, korzhovga@gmail.com</i>
Розміщення курсу	<i>https://classroom.google.com/c/NzlwMjE5OTkxMTk0</i>

Програма навчальної дисципліни

1. Опис навчальної дисципліни, її мета, предмет вивчення та результати навчання

В загальному сенсі ідентичність можна визначити як, з одного боку, уявлення індивіда про самого себе як носія певних якостей, рис, властивостей, вмінь тощо, які відрізняють його від інших людей, роблять його своєрідним і неповторним, а також надають відчуття тяглості і спадковості, незмінності в часі та просторі. З іншого боку, ідентичність передбачає само-ототожнення індивідом себе з певними соціальними, професійними, національними, територіально-просторовими, класовими, релігійними та іншими спільнотами, емоційне та нормативно-ціннісне ставлення до своєї групової належності. В першому випадку прийнято казати про персональну або особисту ідентичність, а в другому – про колективну або групову. І перша, і друга за своїм природою, походженням і моделями презентації є соціальною.

Ідентичність належить до числа найбільш актуальних феноменів, які протягом кількох останніх десятиліть привертають підвищену увагу не тільки науковців, але й політиків, журналістів і широкого загалу. Зацікавленість в даній проблематиці не є випадковою і пояснюється тими глобальними трансформаціями, які є безпрецедентними за своїми масштабами та глибиною, втягують до орбіти свого впливу тією чи іншою мірою всі суспільства. Ідентичність набуває характер проблеми, коли те, що зовсім недавно видавалось цілісним, стійким і стабільним, набуває

рис сумнівності, плинності та невизначеності. Відомий англійський соціолог Е.Гіденс характеризує сучасну ідентичність як таку, що переживає «кризу», а інший видатний мислитель З.Бауман визначає новітню ситуацію з ідентичністю як її «відкриття» в глобалізованому світі. Подібні характеристики не випадкові та відображають особливості реальних ідентифікаційних процесів в сучасну добу. Дана тематика є надзвичайно актуальною для сучасної України, де останніми роками посилюються процеси становлення сучасної української нації, зміцнення національної ідентичності і, водночас, поширення проєвропейських орієнтацій та європейської ідентичності. Ці зміни в ідентифікаційних моделях і практиках відбуваються на тлі глибоких трансформацій різних сфер життя та військового конфлікту на сході країни.

Ми живемо в епоху радикальних соціальних перетворень, які відбуваються на локальному, регіональному, національному та глобальному рівнях та які призводять до глибокої кризи в царині конструювання та підтримування соціальних ідентичностей. Знайомі, вкорінені та санкціоновані суспільством зразки та моделі само-ідентифікації зазнають істотних змін, ставляться під сумнів, підриваються, в той час як нові ще тільки формуються. Відбуваються зміни всієї системи категоризації навколишнього світу. Ось чому вивчення процесів само-ідентифікації становить винятковий теоретико-пізнавальний та науково-практичний інтерес.

Соціальна ідентичність може розглядатись як принцип пізнання та орієнтації в навколишньому соціальному середовищі та як стрижневий елемент в системі соціальної категоризації світу. Спільна ідентичність зумовлює подібність об'єктивних інтересів, соціальних практик, ціннісних орієнтацій, структурних контекстів і змісту соціальної інтеракції, наявність конгруентних картин світу та схожість «Я-концепцій». Вірогідно, що носії певної ідентичності поділяють ті ж самі когнітивні моделі, тобто принципи категоризації навколишнього світу, його розподілу на «ми» та «вони», компоненти світогляду, розуміння матеріальних і політичних умов і інтересів. Врешті решт, це призводить до створення символічних і ментальних кордонів, соціальної дистанції та конфліктів між групами та категоріями.

Згідно з освітньо-науковою програмою, засвоєння кредитного модуля сприяє підсиленню таких компетенцій та програмних результатів навчання:

- Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу включаючи аналіз проблем, постановку цілей і завдань, вибір способу й методів дослідження, а також оцінку його якості (ЗК01);
- Здатність розв'язувати комплексні проблеми соціології на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності (ЗК04);
- Здатність дотримуватися етичних норм проведення досліджень, академічної доброчесності, діяти соціально відповідально, демонструвати відданість громадянським обов'язкам (ЗК06);
- Здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у соціології та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з соціології та суміжних галузей (ФК01);
- Здатність самостійно планувати та виконувати науково-дослідну діяльність у рамках спеціальності соціологія з використанням сучасних теорій, методів та інформаційно-комунікаційних технологій (ФК03);
- Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми дослідницького характеру в сфері соціології, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних досліджень (ФК05);
- Здатність аналізувати та оцінювати сучасний стан, тенденції розвитку соціології (ФК07)
- Мати передові концептуальні та методологічні знання з соціології та на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні останніх світових досягнень з відповідного напрямку, отримання нових знань та/або здійснення інновації. (ПРН01);

- Формулювати і перевіряти гіпотези; використовувати для обґрунтування висновків належні докази, зокрема, результати теоретичного аналізу соціальних досліджень, наявні соціологічні дані (ПРН04);
- Пояснювати закономірності та особливості розвитку і функціонування соціальних явищ у контексті наукових та професійних задач (ПРН04);
- Критично аналізувати та узагальнювати результати власних досліджень і доробок інших дослідників у контексті всього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної наукової проблеми (ПРН06);
- Глибоко розуміти загальні принципи та методи соціально-поведінкових наук, а також методологію наукових досліджень, застосувати їх у власних дослідженнях у сфері соціології та у викладацькій практиці (ПРН09).

2. Пререквізити та постреквізити дисципліни (місце в структурно-логічній схемі навчання за відповідною освітньою програмою)

Для успішного засвоєння даної дисципліни аспіранти мають пройти навчання з наступних навчальних дисциплін: «Історична соціологія модернів, модернізацій та розвитку», «Іноземна мова для наукової діяльності». Крім того, бажано також мати середній рівень володіння англійською мовою не нижче B1.

Отримані під час навчання з даної дисципліни знання, вміння та навички можуть з успіхом застосовуватись проходженні педагогічної практики та при написанні докторської дисертації.

3. Зміст навчальної дисципліни

Розділ 1. Теоретико-методологічні аспекти дослідження ідентичності в класичній та сучасній соціологічній думці. Соціальні ідентичності в модерну добу.

Тема 1.1. Вступ до курсу «Соціальна ідентичність та конфлікти в сучасному соціумі».

Тема 1.2. Стан і перспективи дослідження ідентичностей у вітчизняній соціології.

Тема 1.3. Ідентичність особистості як предмет аналізу в соціальній психології.

Тема 1.4. Соціальна ідентичність: поняття, контексти, концепції.

Тема 1.5. Соціологічні концептуалізації ідентичності: класичний етап.

Тема 1.6. Соціологічні концептуалізації ідентичності: пост-класичний (сучасний) етап.

Тема 1.7. Конфлікти ідентичностей в сучасному світі.

Розділ 2. Методологія та методи дослідження ідентичностей в соціології

Тема 2.1. Методологічні аспекти емпіричного дослідження соціальної ідентичності.

Тема 2.2. Кількісні методи вимірювання соціальної ідентичності.

Тема 2.3. Якісні методи дослідження соціальної ідентичності.

Тема 2.4. Біографічний метод та історія сім'ї в дослідженнях соціальної ідентичності.

Тема 2.5. Включене спостереження, автоетнографія та кейс-стаді як методи дослідження соціальної ідентичності.

Тема 2.6. Фокус-група як метод дослідження соціальної ідентичності.

Тема 2.7. Критична соціологія як методологія дослідження соціальної ідентичності.

4. Навчальні матеріали та ресурси

4.1. Базова література:

1. Аршава І.Ф. Соціальна ідентичність особистості в модернових умовах: колективна монографія /І.Ф. Аршава [та 14 інших]; за науковою редакцією І.Ф. Аршава. Дніпро: К.О. Біла, 2018.

2. Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні ХХ ст. Київ: Основи, 2025.
3. Міхеєва О., Шевель О. Розвиток національних ідентичностей в Україні // Нариси новітньої історії України, 1991-2021; зб.ст. / ред. М.Мінаков, Г.Касьянов, М.Роджанські. Київ: Laurus, 2021. С. 255-289.
4. Мюррей Ч. Людське різноманіття. Природа статі, раси і класу / Пер. з англ. Київ: Bookchef, 2025.
5. Трумен К. Еволюція сучасної ідентичності / Пер. з англ. Київ: Наш Формат, 2025.
6. Фукуяма Ф. Ідентичність. Потреба в гідності й політика скривдженості / Пер. с англ. / Ф.Фукуяма. Київ: Наш Формат, 2023.

4.2. Допоміжна література

1. Андерсон Б. Уявлені спільноти / Пер. с англ. Київ: Критика, 2001.
2. Гібернау М. Ідентичність націй / Пер. с англ. Київ: Темпора, 2012.
3. Гнатюк О. Прощання з імперією. Українські дискусії про ідентичність / Пер. с пол. Київ: Критика, 2005.
4. Коржов Г.О. Територіальні ідентичності: концептуальні інтерпретації в сучасній зарубіжній соціологічній думці // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2010. №1. С.107-124.
5. Куромія Х. Зрозуміти Донбас / Пер. с англ. Київ: Дух і Літера, 2016.
6. Львів – Донецьк: соціальні ідентичності в сучасній Україні / Україна модерна. Спеціальний випуск / За ред. Я.Грицака, А.Портнова, В.Сусака. Київ-Львів: Критика, 2007.
7. Мід Дж. Г. Дух, самість і суспільство. З точки зору соціального біхевіориста / Пер. з англ. Київ: Український Центр духовної культури, 2000.
8. Рябчук М. Долання амбівалентності. Дихотомія української національної ідентичності. Історичні причини та політичні наслідки. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2019.
9. Сміт Е. Національна ідентичність / Пер. с англ. /Е.Сміт. Київ: Основи, 1994.
10. Штомпка П. Соціальний капітал. Теорія міжособистісного простору / Пер. з пол. Київ: Дух і літера, 2022.

4.3. Навчальні онлайн ресурси

1. <http://www.socio-journal.kpi.kiev.ua> – Вісник КПІ ім. Ігоря Сікорського. Соціологія. Політологія. Право.
2. <http://i-soc.com.ua/journal/content.php> – Соціологія: теорія, методи, маркетинг.
3. <http://www.nbuv.gov.ua> – Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського.
4. <https://prometheus.org.ua> – Онлайн-курси України та світу.
5. <https://coursera.org> – Онлайн-курси.

Всі зазначені вище джерела є доступними в Інтернеті або на сторінці дисципліни в Google Classroom, а також в методичному кабінеті кафедри соціології (ауд. 503, корп.7). Обов'язкові до прочитання фрагменти будуть вказані під час проходження відповідних тем.

Навчальний контент

5. Методика опанування навчальної дисципліни(освітнього компонента)

Лекційні заняття

Лекція 1. Тема: Вступ до курсу «Соціальна ідентичність та конфлікти в сучасному соціумі»
Основні питання: Актуалізація ідентифікаційної проблематики в сучасному світі: причини та наслідки. Предмет дисципліни, структура та задачі курсу. Зв'язок курсу з іншими дисциплінами

соціально-гуманітарного циклу та її місце в системі професійної підготовки соціолога. Філософія, психологія та соціологія ідентичності: специфіка підходів.

СРС: Порівняти поняття «соціальна роль» і «соціальна ідентичність». Записати в таблиці критерії порівняння та результати аналізу.

Тема: Ідентичність особистості як предмет аналізу в соціальній психології

Основні питання: Соціально-психологічне осмислення проблеми ідентичності: Я-образ, Я-концепція, само-категоризація. Соціально-психологічні теорії ідентичності (теорія соціальної ідентичності Г.Теджфел, теорія соціальної категоризації Дж.Тернер).

СРС: Проаналізувати результати тесту на визначення локусу контролю.

Лекція 2. Тема: Соціальна ідентичність: поняття, контексти, концепції

Основні питання: Найважливіші поняття ідентифікаційної теорії. Ідентичність індивідуума (особиста, персональна ідентичність). Групова (колективна) ідентичність (ідентичність групи). Соціальна ідентичність. Культурна ідентичність. Творення та відтворення ідентичності в дискурсах (наративах, риторичі, репрезентаціях) та соціальних практиках. Зовнішнє та внутрішнє трактування ідентичності.

СРС: Проаналізувати результати тесту 20 самовизначень «Хто Я?» згідно запропонованої викладачем схеми.

Лекція 3. Тема: Соціологічні концептуалізації ідентичності: класичний етап

Основні питання: Класичні концепції вивчення ідентичностей та ідентифікаційних процесів.

Структурна (структурно-функціональна) парадигма дослідження проблематики ідентичності.

Теорія ідентифікації Фрейда та її можливі соціологічні імплікації. Роль Е. Еріксона в розробці теорії ідентичності. Теорія ідентичності Дж.Г.Міда.

СРС: Порівняти імпульсивне та рефлексивне «Я» (I – me). Результати порівняння презентувати у вигляді таблиці.

Тема: Соціологічні концептуалізації ідентичності: пост-класичний (сучасний) етап

Основні питання: Етнометодологія соціальної ідентичності. Ідентичність особи у світі повсякденних соціальних дій (Г.Гарфінкель). Рольова ідентичність та техніки презентації в драматургічній соціології І.Гофмана. Поняття «рольової дистанції» як механізму підтримання Я-ідентичності. Три моделі ідентичності Р.Роббінса ('Identity Culture and Behaviour'): модель здоров'я, інтеракційна та світоглядна моделі. Структурно-процесуальна психосоціологічна модель ідентичності (G.Breakwell, M.Melchior, Z.Bokszański): структурні елементи та динамічні процеси (акомодация, асиміляція, оцінювання). «Ідентичність під загрозою»: джерела загроз і стратегії їх подолання (Г.Брейквел). Чотири принципи ідентичності (самоповага, само-ефективність, своєрідність, безперервність). Постмодерністська лінія теоретизування. Критика досліджень ідентичності, концептуальних понять і дослідницьких стратегій (Р.Брюейкер, Ф.Купер).

СРС: Розглянути три моделі конструювання ідентичності М.Кастельса та застосувати їх до конкретного прикладу.

Лекція 4. Тема: Конфлікти ідентичностей в сучасному світі

Основні питання: Есенціалістська та конструктивістська інтерпретації соціальної ідентичності.

Концепція національної ідентичності (Е.Сміт). «Уявлена спільнота» (Б.Андерсон).

Мультикультуралізм, політика визнання та ідентичність (Ч.Тейлор). Етнічна та національна ідентичності як фактор політичного конфлікту. Індивідуальні та групові ідентичності в розгортанні насильства.

СРС: У вигляді тез викласти основні положення радянської «культурно-історичної школи» (Л.Виготський, А.Лурія, А.Леонтьєв, М.Бахтін).

Тема: Методологічні аспекти емпіричного дослідження соціальної ідентичності

Основні питання: Загальна класифікаційна схема для ідентичностей: категорії, атрибути, виміри (К.Чандра, Д.Лейтін). Евристичні можливості застосування різних методів вивчення ідентичності в соціології. Обумовленість методологічного вибору теоретичною моделлю. Конструювання вимірювальних інструментів. Переваги та недоліки окремих вимірювальних стратегій.

Порівняльні можливості кількісних і якісних методів у дослідженні соціальної ідентичності.

СРС: Порівняти два вимірювальні інструменти для вивчення соціальної ідентичності. Вказати на їхні сильні та слабкі сторони.

Лекція 5. Тема: Кількісні методи вимірювання соціальної ідентичності

Основні питання: Контент-аналіз й інші методи аналізу тексту. Тестові процедури. Тест 20 самовизначень «Хто Я?» (Кун, МакФартленд). Семантичний диференціал (Ч.Осгуд). Q-сортування (В.Стефансон) та його модифікації. Стандартизовані опитувальники. Соціальний експеримент як метод дослідження процесів категоризації та ідентифікації. Приклади досліджень процесів ідентифікації та соціальних ідентичностей в рамках кількісної парадигми.

СРС: Проаналізувати дані, отримані за допомогою метода семантичного диференціалу.

Лекція 6. Тема: Якісні методи дослідження соціальної ідентичності

Основні питання: Дискурси як публічні репрезентації ідентичності. Дискурс як контекстуально-залежний, спрямований на дію, та соціально сконструйований. Дискурсивні механізми конституювання ідентичності. Влада, знання та ідентичність: дискурс-аналіз М.Фуко.

Асиметричні контр-концепти (Р.Козеллек).

СРС: Проаналізувати запропонований викладачем текст за допомогою дискурс-аналізу.

Лекція 7. Тема: Біографічний метод та історія сім'ї в дослідженнях соціальної ідентичності.

Основні питання: Біографічний метод, його можливості та алгоритми застосування в дослідженнях ідентифікаційних структур і практик. «Історія сім'ї» Д.Берто. Біографічний метод дослідження ідентичностей (П.Бергер, Б.Бергер «Соціологія: Біографічний метод»).

СРС: Застосувати біографічний метод до проблематики соціальної ідентичності.

Лекція 8. Тема: Включене спостереження, автоетнографія та кейс-стаді як методи дослідження соціальної ідентичності.

Основні питання: Включене спостереження. Автоетнографічна дослідницька практика вивчення соціальних ідентичностей. Дослідження окремого випадку (case-study) як стратегія та методологія.

СРС: Розробити коротку програму проведення дослідження соціальної ідентичності з використанням одного із якісних методів.

Тема: Фокус-група як метод дослідження соціальної ідентичності.

Основні питання: Фокус-групи в дослідженнях проблем ідентичності. Приклади досліджень процесів ідентифікації та соціальних ідентичностей в рамках якісної парадигми.

СРС: Проаналізувати результати фокус-груп, присвячених проблемам європейської ідентичності.

Семінарські (практичні) заняття

Основні цілі практичних занять – засвоєння матеріалу лекцій та результатів самостійної роботи студентів, поглиблення здобутих знань, формування навиків підготовки виступів, формулювання та відстоювання власної позиції, а також набуття навичок аналізу соціологічної інформації з використанням спеціалізованого програмного забезпечення.

Основні завдання циклу практичних занять:

- Сформувати плюралістичне та науково обґрунтоване соціологічне мислення у студентів у процесі опрацювання ними різноманітних теоретико-методологічних і методичних підходів до вивчення проблем ідентичності, результатів дослідження різних типів і форм соціальної ідентифікації;
- Навчити застосовувати отримані знання та вміння для проведення власних міні-досліджень, комбінуючи якісні та кількісні методи збирання та аналізу емпіричних даних.

Семінарське заняття 1. Ідентичність в соціологічному дискурсі

План: Актуалізація ідентифікаційної проблематики в сучасному світі. Інтерпретація ідентичності в філософському дискурсі. Соціально-психологічні виміри проблематики ідентичності. Специфіка соціологічного підходу до ідентичності.

СРС: Порівняти поняття «соціальна роль» і «соціальна ідентичність». Записати в таблиці критерії порівняння та результати аналізу.

Становлення соціології ідентичності

План: Соціологічна концептуалізація ідентичності. Основні функції теорії ідентичності. Становлення «Соціології ідентичності» як окремої галузі знань.

СРС: Визначити внесок Е.Еріксона в розвиток соціальної теорії ідентичності.

Семінарське заняття 2. Соціально-психологічні концептуалізації особистої та соціальної ідентичності

План: Поняття ідентичності, ідентифікації, індивідуальної та соціальної ідентичності. Чинники становлення ідентичності. Ідентичність і мотивація. Ідентичність і поведінка.

СРС: Проаналізувати результати тесту 20 самовизначень «Хто Я?» згідно запропонованої викладачем схеми.

Соціально-психологічні теорії ідентичності когнітивного напрямку

План: Соціально-психологічне осмислення проблеми ідентичності: Я-образ, Я-концепція, само-категоризація. Соціально-психологічні теорії ідентичності (теорія соціальної ідентичності Г.Теджфел, теорія соціальної категоризації Дж.Тернер).

СРС: Проаналізувати результати тесту на визначення локусу контролю. Порівняти теорії ідентичності Г.Теджфела та Дж.Тернера.

Семінарське заняття 3. Символіко-інтеракціоністські концепції соціальної ідентичності

План: Підхід У.Джеймса до вивчення ідентичності (I – me). Внесок Ч.Х.Кулі в розвиток ідей про природу людського Я. Концепція «дзеркального Я» і первинна група. Теорія ідентичності Дж.Г.Міда. Імпульсивне та рефлексивне «Я» (внутрішньоопсихічне – соціальне, I – me). Ідентичність як прийняття ролі іншого. Формування ідентичності в процесі соціалізації. «Значущі інші» та «узагальнений інший». Критична оцінка теорії ідентичності Дж.Г.Міда.

СРС: Складіть глосарій понять (мінімум 10-12 понять та їхні визначення), які використовують У.Джеймс, Ч.Х.Кулі, Дж.Г.Мід при побудові теорії ідентичності в рамках символіко-інтеракціоністського підходу.

Семінарське заняття 4. Новітні інтеракціоністські концепції соціальної ідентичності

План: Проблема ідентичності в концепції Г.Блумера. Драматургічна модель дії та ідентичності І.Гофмана. Рольова ідентичність та техніки презентації в драматургічній соціології І.Гофмана. Поняття «рольової дистанції» як механізму підтримування Я-

ідентичності. Загрози ідентичності та механізми її збереження. Ідентичність в тотальних інститутах. Ідентичність через призму теорії структурного інтеракціонізму (Ш.Страйкер).

СРС: Порівняти імпульсивне та рефлексивне «Я» (І – me). Результати порівняння презентувати у вигляді таблиці.

Семінарське заняття 5. Ідентичність в «теоріях сучасності»

План: Класичні концепції вивчення ідентичностей та ідентифікаційних процесів. Структурна (структурно-функціональна) парадигма дослідження проблематики ідентичності. Теорія ідентифікації Фрейда та її можливі соціологічні імплікації. Роль Е. Еріксона в розробці теорії ідентичності. Трактовка ідентифікації як рівня інтерналізації (М. Ейнсворт, Дж. Боулбі, М. Малер, Р. Шафер, У. Мейсснер). Феноменологічні та етнометодологічні підходи в дослідженні ідентичності. Життєвий світ, соціальна дія та ідентичність в феноменологічній соціології А.Шюца. Соціальне конструювання реальності та ідентичність в концепції П.Бергера та Т.Лукмана (теорія соціалізації). Структурно-діяльнісна теорія ідентичності.

СРС: Розглянути три моделі конструювання ідентичності М.Кастельса та застосувати їх до конкретного прикладу. Порівняти основні положення теорій ідентичності, сформованих в рамках символічного інтеракціонізму, феноменології та етнометодології. Зробити висновки.

Семінарське заняття 6. Соціологічні концептуалізації ідентичності: пост-класичний етап

План: Три моделі ідентичності Р.Роббінса ('Identity Culture and Behaviour'): модель здоров'я, інтеракційна та світоглядна моделі. Структурно-процесуальна психосоціологічна модель ідентичності (G.Breakwell, M.Melchior, Z.Bokszański): структурні елементи та динамічні процеси (акомодація, асиміляція, оцінювання). «Ідентичність під загрозою»: джерела загроз і стратегії їх подолання (Г.Брейквел). Чотири принципи ідентичності (самоповага, само-ефективність, своєрідність, безперервність). Постмодерністська лінія теоретизування. Критика досліджень ідентичності, концептуальних понять і дослідницьких стратегій (Р.Брюейкер, Ф.Купер).

СРС: Зробити опорний конспект праці Н.Еліаса «Зміна балансу між «Я» та «Ми». Визначити основні причини зміни балансу між особистою та колективною ідентичностями.

Семінарське заняття 7. Процеси ідентифікації в умовах сучасності (модерну) та пост-сучасності (пост-модерну)

План: Специфіка проблематики ідентичності в модерному суспільстві. Ідентичності в умовах радикализованого модерну (концепція Е.Гіденса). Історичні концепції соціальної ідентичності. Історично-процесуальна концепція ідентичності Н.Еліаса. Цивілізаційні виміри ідентичності (Ш.Ейзенштадт). Концепція ідентичності в умовах «плинної сучасності» (З.Бауман). Диспозиційна концепція саморегулювання соціальної поведінки (В.А. Ядов). Ідентичність і соціальні зміни. Маргінальні ідентичності як вияв дисонуючої модернізації. Розмивання меж між сферами приватного і публічного, секулярного і релігійного – імплікації для процесів ідентифікації.

СРС: Зробити опорний конспект праці Н.Еліаса «Зміна балансу між «Я» та «Ми». Визначити основні причини зміни балансу між особистою та колективною ідентичностями.

Семінарське заняття 8. Конфлікти ідентичностей в сучасному світі

План: Есенціалістська та конструктивістська інтерпретації соціальної ідентичності. Концепція національної ідентичності (Е.Сміт). «Уявлена спільнота» (Б.Андерсон). Мультикультуралізм, політика визнання та ідентичність (Ч.Тейлор). Етнічна та національна

ідентичності як фактор політичного конфлікту. Індивідуальні та групові ідентичності в розгортанні насильства.

СРС: У вигляді тез викласти основні положення «культурно-історичної школи» (Л.Виготський, А.Лурія, А.Леонтьєв, М.Бахтін).

Семінарське заняття 9. Методологічні аспекти емпіричного дослідження соціальної ідентичності

План: Ідентичність як змінна. Концептуалізація та вимірювання соціальної ідентичності (модель Г.Бреді, С.Каплан). Аналітична модель для вивчення колективної ідентичності (Р.Ебделал, Й.Герера, А.Джонстон, Р.МакДермот): зміст і контестація. Зміст колективної ідентичності: конститутивні норми, соціальні цілі, реляційні порівняння з іншими соціальними категоріями, когнітивні моделі. Контестація як рівень узгодженості щодо змісту спільної категорії. Загальна класифікаційна схема для ідентичностей: категорії, атрибути, виміри (К.Чандра, Д.Лейтін). Евристичні можливості застосування різних методів вивчення ідентичності в соціології. Обумовленість методологічного вибору теоретичною моделлю. Конструювання вимірювальних інструментів. Переваги та недоліки окремих вимірювальних стратегій. Порівняльні можливості кількісних і якісних методів у дослідженні соціальної ідентичності.

СРС: Ознайомитися з аналітичною моделлю вивчення колективних ідентичностей Р.Ебделала та застосувати її на конкретному прикладі.

Семінарське заняття 10. Кількісні методи вимірювання соціальної ідентичності

План: Різні варіанти операціоналізації поняття «ідентичність». Контент-аналіз й інші методи аналізу тексту. Тестові процедури. Тест 20 самовизначень «Хто Я?» (Кун, МакФартленд). Семантичний диференціал (Ч.Осгуд). Q-сортування (В.Стефансон) та його модифікації. Стандартизовані опитувальники: закриті та відкриті запитання. Соціальний експеримент як метод дослідження процесів категоризації та ідентифікації. Приклади проведення досліджень соціальної ідентичності з використанням опитувальних методик.

СРС: Проаналізувати методику вивчення ідентичності, що використовувалась в дослідженні «Львів-Донецьк». Зробити висновки щодо пізнавальних можливостей запропонованих підходів.

Семінарське заняття 11. Дискурс-аналітична стратегія дослідження ідентичності

План: Дискурси як публічні репрезентації ідентичності. Дискурс як контекстуально-залежний, спрямований на дію, та соціально сконструйований. Дискурсивні механізми конституювання ідентичності. Влада, знання та ідентичність: дискурс-аналіз М.Фуко. Асиметричні контр-концепти (Р.Козеллек).

СРС: Розглянути приклад групової / колективної ідентичності, застосовуючи методологію дискурс-аналізу.

Семінарське заняття 12. Біографічний метод та історія сім'ї в дослідженнях соціальної ідентичності.

План: Біографічний метод, його можливості та алгоритми застосування в дослідженнях ідентифікаційних структур і практик. «Історія сім'ї» Д.Берто. Біографічний метод дослідження ідентичностей (П.Бергер, Б.Бергер «Соціологія: Біографічний метод»).

СРС: Застосувати біографічний метод до проблематики соціальної ідентичності.

Семінарське заняття 13. Включене спостереження, автоетнографія та кейс-стаді як методи дослідження соціальної ідентичності.

План: Включене спостереження. Автоетнографічна дослідницька практика вивчення соціальних ідентичностей. Дослідження окремого випадку (case-study) як стратегія та методологія.

СРС: Розробити коротку програму проведення дослідження соціальної ідентичності з використанням одного із якісних методів.

Семінарське заняття 14. Фокус-група як метод дослідження соціальної ідентичності. Критична соціологія як методологія дослідження соціальної ідентичності

План: Фокус-групи в дослідженнях проблем ідентичності. Приклади досліджень процесів ідентифікації та соціальних ідентичностей в рамках якісної парадигми. Основні теоретико-методологічні засади критичної соціальної науки та проблематика соціальної ідентичності та ідентифікації. Критичний дискурс-аналіз (Н.Феркло, ван Дейк, Водак) і дискурсивна психологія. Приклади досліджень соціальних ідентичностей в руслі критичної соціальної науки.

СРС: Проаналізувати результати фокус-груп, присвячених проблемам європейської ідентичності. Проаналізувати запропонований викладачем текст методами дискурсивної психології та критичного дискурс-аналізу.

Семінарське заняття 15.

Модульна контрольна робота

6. Самостійна робота аспіранта

Самостійна робота здобувача включає:

підготовка до аудиторних занять – 64 год;

підготовка до модульної контрольної роботи – 4 год;

підготовка до заліку – 6 год.

Самостійна робота є однією із складових навчального процесу, на яку має припадати значний обсяг навчального часу. При цьому аспірант має бути активним учасником навчального процесу, самоорганізовуватися, виробляти навички самостійного пошуку інформації та прийняття рішень. Кількість годин, відведених на самостійну роботу, визначається навчальним планом. Питання та завдання для самостійної роботи визначені робочою програмою до кожної теми з початкової дисципліни.

Опрацювання матеріалу здійснюється переважно шляхом уважного прочитання лекційного матеріалу, виділення в ньому основних та другорядних (тих, в яких здійснюється підведення, до основних) моментів. У випадку зіткнення з незрозумілими моментами необхідно звернутися до відповідних тем в запропонованих рекомендованих джерелах.

Опрацьовуючи певну лекцію доцільно повторювати основні моменти попередніх лекцій, виділяючи можливі зв'язки між розглянутим раніше, та розглянутим тепер.

Формами контролю за самостійною роботою аспірантів є: усні відповіді на запитання за розглянутими темами, написання письмових контрольних робіт. Критеріями оцінювання при виконанні письмових завдань є:

- повнота та точність відповідей;
- правильне використання соціологічного понятійного апарату;
- глибина та достовірність аналізу даних;

- вміння правильно та аргументовано формулювати висновки.

Аспіранти самостійно опрацьовують наступні питання:

1. Порівняти поняття «соціальна роль» і «соціальна ідентичність». Записати в таблиці критерії порівняння та результати аналізу.
2. Визначити внесок Е.Еріксона в розвиток соціальної теорії ідентичності.
3. Проаналізувати результати тесту на визначення локусу контролю.
4. Проаналізувати результати тесту 20 самовизначень «Хто Я?» згідно запропонованої викладачем схеми.
5. Порівняти імпульсивне та рефлексивне «Я» (I – me). Результати порівняння презентувати у вигляді таблиці.
6. Порівняти основні положення теорій ідентичності, сформованих в рамках символічного інтеракціонізму, феноменології та етнометодології. Зробити висновки.
7. Розглянути три моделі конструювання ідентичності М.Кастельса та застосувати їх до конкретного прикладу.
8. Зробити опорний конспект праці Н.Еліаса «Зміна балансу між «Я» та «Ми». Визначити основні причини зміни балансу між особистою та колективною ідентичностями.
9. У вигляді тез викласти основні положення радянської «культурно-історичної школи» (Л.Виготський, А.Лурія, А.Леонтьєв, М.Бахтін).
10. Ознайомитися з аналітичною моделлю вивчення колективних ідентичностей Р.Ебделала та застосувати її на конкретному прикладі.
11. Порівняти два вимірювальні інструменти для вивчення соціальної ідентичності. Вказати на їхні сильні та слабкі сторони.
12. Проаналізувати методику вивчення ідентичності, що використовувалась в дослідженні «Львів-Донецьк». Зробити висновки щодо пізнавальних можливостей запропонованих підходів.
13. Проаналізувати дані, отримані за допомогою метода семантичного диференціалу.
14. Проаналізувати запропонований викладачем текст за допомогою дискурс-аналізу.
15. Застосувати біографічний метод до проблематики соціальної ідентичності
16. Розробити коротку програму проведення дослідження соціальної ідентичності з використанням одного із якісних методів.
17. Проаналізувати результати фокус-груп, присвячених проблемам європейської ідентичності.
18. Проаналізувати запропонований викладачем текст методами дискурсивної психології та критичного дискурс-аналізу.

Політика та контроль

7. Політика навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Відвідування занять та виконання завдань

Відвідування лекційних занять є бажаним. Для аспірантів, які бажають досягти відмінних або хороших результатів у навчанні, активна робота на лекційних заняттях є необхідною передумовою. Однак відпрацювання пропущених лекцій не вимагається.

Під час вивчення курсу аспіранти виконують значний обсяг самостійної дослідницької роботи в малих групах. На основі засвоєння теоретичних знань студенти складають дослідницькі програми, які спираються на якісні методи. Готуючи програми та виконуючи дослідження тих чи

інших форм і проявів соціальної ідентичності, аспіранти на практиці вчаться працювати з якісними методиками, отримувати та обробляти емпіричні дані, інтерпретувати їх та робити так званий «щільний опис». Від студентів очікується вміння застосовувати теоретичні положення на практиці. Аспіранти навчаються застосовувати базові концептуальні поняття і терміни, що використовуються в рамках різноманітних теорій ідентичності, до аналізу проблем сучасного українського соціуму; розробляти програму та проводити самостійне міні-дослідження соціальної ідентичності із застосуванням окремих соціологічних теорій, аналізувати отримані результати; застосовувати соціологічні методи дослідження процесів міжгрупової та міжкультурної взаємодії; проводити вторинний аналіз соціологічних даних щодо різних типів і форм ідентичності.

Відвідування практичних (семінарських) занять є бажаним. Пропущені практичні (семінарські) заняття слід виконати самостійно і відпрацювати під час консультацій.

Рейтинг аспіранта значною мірою формуватиметься за результатами його роботи на практичних (семінарських) заняттях. Кожне пропущене практичне заняття (незалежно від причин пропуску) знижує підсумковий рейтинг студента з дисципліни. Аспірант, який пропустив практичні заняття, може отримати низький рейтинг, який не дозволить допустити такого студента до заліку. В такому разі теми з пропущених семінарських занять мають бути обов'язково вивчені, а практичні завдання виконані студентом. Контроль знань (розуміння) аспіранта пропущених тем (виконання завдань) відбуватиметься під час спілкування з викладачем за графіком консультацій, доступним на сайті кафедри соціології, або під час перерви у навчальному занятті («на парі»). Аспірант, який виконає відповідні завдання (надать відповіді на запитання) отримуватиме відповідні бали до рейтингу залежно від якості відповідей (виконання завдання).

Форми роботи

На лекціях висвітлюються зміст основних теоретико-методологічних засад і базових концептуальних понять й термінів, що використовуються в рамках різноманітних теорій ідентичності, сучасного концептуального апарату ідентифікаційного аналізу, теоретико-методологічні основи сучасних концепцій ідентичності, суть та основні аргументи різних теоретичних шкіл і напрямів дослідження проблем ідентифікації, предметна специфіка вивчення ідентичності в рамках філософії, психології, соціальної психології, антропології та соціології, а також місця теорії ідентичності в соціологічному дискурсі, зміст найважливіших теорій ідентичності та їх продуктивних можливостей при аналізі сучасних ідентифікаційних процесів, значення теорій ідентичності для проведення прикладних соціологічних досліджень, результати застосування теорій ідентифікації в процесі дослідження українського соціуму, в т.ч. проблем виникнення та вирішення конфліктів, а також особливості дизайну, організації та проведення досліджень з проблем соціальної ідентифікації. Таким чином, лекція поєднує в собі як теоретико-методологічну, так і методико-практичну складові аналітичного процесу. В сучасному соціально-гуманітарному знанні відсутній єдиний підхід до осмислення ідентифікаційних процесів. Множинний характер теорій ідентичності та ідентифікації передбачає необхідність їх систематизації, визначення теоретико-методологічних засад існуючого концептуального різнобар'я, з'ясування їх епістемологічних можливостей при вивченні сучасного суспільства. Всі ці питання займають важливе місце в професійній підготовці соціологів і акумулюються в курсі «Соціальна ідентичність та конфлікти в модерному соціумі». Тематика лекцій висвітлена у робочій програмі дисципліни. Вітаються питання від аспірантів до викладача під час лекції. Лектор може ставити питання окремим аспірантам або аудиторії загалом. Вітається діалог між студентами і викладачем на лекції.

Від аспірантів очікується вміння застосовувати теоретичні положення на практиці. На практичних заняттях будуть обговорюватися проблемні аспекти використання різних методів комп'ютерного аналізу соціологічної інформації. Під час практичних занять викладач

узагальнюватиме та аналізуватиме помилки і недоліки проведеної аспірантами роботи з обробки та аналізу кількісної та якісної соціологічної інформації, відповідатиме на питання студентів, аспіранти працюватимуть над помилками та недоліки один одного. На заняттях використовуватимуться різні кейс-стаді, робота з різноманітними базами даних, активні методи навчальної діяльності в парах і мікрогрупах. Під час практичних занять аспіранти працюватимуть з різноманітними джерелами кількісної соціологічної інформації, вчитимуться обробляти та аналізувати її за допомогою спеціалізованого комп'ютерного програмного забезпечення. В ході семестру кожний аспірант за обраною темою здійснює підготовку та написання модульної контрольної роботи у вигляді творчого есе на тему власної персональної та соціальної ідентичності (детальний опис МКР див. Додаток В).

Правила поведінки на заняттях

Під час проведення занять рекомендується відключати телефони з метою досягнення більшого рівня уваги та сфокусованості на навчальній діяльності. Водночас, за рекомендацією викладача можна користуватися засобами зв'язку для пошуку інформації на гугл-диску дисципліни або в інтернеті.

Від аспірантів під час занять – як семінарських, так і лекційних, очікується активна діяльність, участь в обговоренні питань, виконання практичних завдань, вправ і задач, постановка запитань, внесок у колективну дискусію тощо.

Під час відповідей на практичних заняттях не слід читати зі смартфона, планшета або ноутбуку. Варто використовувати зроблені аспірантом нотатки, конспекти прочитаного навчального матеріалу та проведений самостійно вдома або на парі аналіз даних.

Політика дедлайнів та перескладань

Кожне письмове домашнє завдання, про яке викладач повідомлятиме заздалегідь, має бути виконане до початку відповідного практичного (семінарського) заняття. Виконане завдання треба здати за день до дати відповідного заняття (виставити на сторінці дисципліни в Google Classroom – у випадку дистанційного (онлайн) навчання, переслати на електронну пошту викладача – у випадку очного навчання).

Процедура оскарження результатів контрольних заходів оцінювання

Для оскарження контрольних заходів студент має подати заяву, у якій має бути вказана причина оскарження, наведені факти упередженості викладача. Викладач повинен обговорити дану заяву зі студентом особисто на консультації. В разі відсутності порозуміння щодо результату контрольного заходу, формується комісія з викладачів кафедри, яка оцінює процедуру проведення контрольного заходу та претензії студента. Комісія може вирішити провести контрольний захід повторно, або відхилити заяву. Рішення комісії є остаточним та оскарженню не підлягає.

Політика університету

Академічна доброчесність

Політика та принципи академічної доброчесності визначені у розділі 3 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>.

Норми етичної поведінки

Норми етичної поведінки аспірантів і працівників визначені у розділі 2 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>.

Політика використання штучного інтелекту

Політика використання штучного інтелекту та її принципи регламентуються наказом «Політика використання штучного інтелекту для академічної діяльності в КПІ ім. Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://osvita.kpi.ua/node/1225>.

8. Види контролю та рейтингова система оцінювання результатів навчання (PCO)

Поточний контроль: МКР

Календарний контроль: 1а та 2а атестації

Семестровий контроль: залік

1. Рейтинг студента з навчальної дисципліни складається з балів, що він отримує за:

- виконання модульної контрольної роботи;
- робота на семінарських заняттях

Критерії нарахування балів

1. Модульна контрольна робота оцінюється в 30 балів.

МКР виконується у вигляді творчого есе,

Критерії оцінювання:

- «відмінно», тема розкрита повною мірою (не менше 90% потрібної інформації), робота написана самостійно, відповідає встановленим вимогам та здана вчасно – 27-30 балів;
- «добре», тема розкрита не досить повно (не менше 75% потрібної інформації), наявні незначні відхилення від встановлених вимог, здана вчасно – 23-26 бали;
- «задовільно», тема розкрита погано та/або наявні суттєві відхилення від встановлених вимог та/або робота здана із суттєвою затримкою – 18-22 бали;
- «незадовільно», робота не відповідає вимогам – 0 балів.

2. Робота на семінарських заняттях оцінюється із 5 балів.

Максимальна кількість балів на всіх практичних заняттях дорівнює $гсем = 5 \text{ балів} * 14 = 70 \text{ балів}$.

Критерії оцінювання:

- «відмінно» – творчий підхід до розкриття проблеми – 5 балів;
- «добре» – глибоке розкриття проблеми, відображена власна позиція – 4 бали;
- «задовільно» – обґрунтоване розкриття проблеми з певними недоліками – 3 бали;
- «незадовільно» – завдання не виконане, – 0 балів.

3. Заохочувальні бали

Всього 5 балів за такі види робіт:

- за науково-дослідницьку діяльність (участь у конференціях, конкурсах студентських робіт, публікації);
- участь у факультетських олімпіадах з дисципліни та всеукраїнських олімпіадах.

Рейтингова оцінка з навчальної дисципліни доводиться до здобувачів на заліку під час заліково-екзаменаційної сесії.

Здобувачі, які мають рейтингову оцінку 60 і більше балів, отримують відповідну до набраного рейтингу оцінку без додаткових випробувань.

Зі здобувачами, які мають рейтингову оцінку менше 60 балів, а також з тими здобувачами, хто бажає підвищити свою рейтингову оцінку, викладач проводить семестровий контроль у вигляді залікової контрольної роботи або співбесіди.

4. Залік.

Ваговий бал – 100.

Залік передбачає відповідь студента на два питання. Питання є різними за змістом, відповідають тематиці лекцій, семінарів, самостійної роботи, питань з самоконтролю.

Критерії оцінювання:

- 48-50 балів - студент демонструє глибоке знання змісту питання, здатність до системного аналізу його основних аспектів; вільно й коректно використовує наукові поняття та терміни, формулює логічні, аргументовані висновки, виявляє власну обґрунтовану позицію щодо дискусійних аспектів питання;
- 43-47 балів - студент демонструє дуже добрий рівень засвоєння матеріалу з питання, добре орієнтується в його основних аспектах, здатний до аналізу та узагальнення; можливі поодинокі неточності у формулюваннях або прикладах, які не впливають суттєво на загальний рівень відповіді;
- 38-42 бали - студент демонструє достатньо повне розуміння змісту питання. Використовує базову наукову термінологію, однак аналіз є переважно описовим; висновки сформульовані, але не завжди достатньо аргументовані;
- 33-37 балів - студент демонструє загальне розуміння змісту питання, але відповідь містить помітні неточності у визначеннях, прикладах або логіці викладу; застосування наукової термінології є обмеженим, аналітична складова виражена слабо;
- 30-32 бали - студент демонструє фрагментарні знання з питання, орієнтується лише в окремих ключових поняттях; відповідь неповна, поверхова, висновки недостатньо обґрунтовані або відсутні;
- 0-29 балів - студент не орієнтується у ключових поняттях і змісті питання, демонструє поверхові або хаотичні знання; відсутні аналітичне мислення та вміння застосовувати отримані знання; відповідь нелогічна, неповна або відсутня.

Умови позитивної проміжної атестації:

Для отримання «зараховано» з першої проміжної атестації студент повинен мати не менше ніж 10 балів, для отримання «зараховано» з другої проміжної атестації студент повинен мати не менше ніж 20 балів.

Умови допуску до заліку:

Умовою допуску студента до заліку є зарахування модульної контрольної роботи.

Таблиця відповідності рейтингових балів оцінкам за університетською шкалою:

Рейтингова оцінка здобувача (бали)	Університетська шкала оцінок рівня здобутих компетентностей (результатів навчання)
100-95	Відмінно
94-85	Дуже добре
84-75	Добре
74-65	Задовільно
64-60	Достатньо
Менше 60	Незадовільно

Можливі відмітки у відомості семестрового контролю:

Не допущено	Невиконання умов допуску до семестрового контролю
Усунено	Порушення принципів академічної доброчесності або морально-етичних норм поведінки
Не з'явився	Здобувач, був допущений, але не з'явився на залік

Перегляд рейтингової системи оцінювання впродовж семестру

Перегляд РСО може здійснюватися за вмотивованою заявою здобувача, що вивчає ОК, органу студентського самоврядування або профспілкового комітету студентів, поданою на ім'я завідувача забезпечуючої кафедри. Процедура перегляду визначена у розділі 7 Положення про систему

9. Додаткова інформація з дисципліни (освітнього компонента)

Перелік питань, які виносяться на семестровий контроль (залік):

1. Трактуювання поняття «ідентичність» в психології та соціології: спільне та відмінне.
2. Концептуальні положення, що розділяються різними теоріями ідентичності.
3. Внесок Е.Еріксона в дослідження ідентичності.
4. Соціально-психологічне осмислення проблеми ідентичності: Я-образ, Я-концепція, самокатегоризація.
5. Соціологічні підходи до проблеми конструювання соціальної ідентичності особистості.
6. Соціальні та інтелектуальні чинники розповсюдження теорій ідентичності в сучасних суспільних науках.
7. Основні функції теорії ідентичності в соціології.
8. Перспективи та складнощі використання поняття «ідентичність» в соціології.
9. Внесок Ч.Х.Кулі в розвиток ідей про природу людського Я. Концепція «дзеркального Я» і первинна група.
10. В.А.Томас як передвісник символічного інтеракціонізму. Установка та визначення ситуації.
11. Теорія ідентичності Дж.Г.Міда.
12. Імпульсивне та рефлексивне «Я» (внутрішньоопсихічне – соціальне, І – me). Ідентичність як прийняття ролі іншого.
13. Формування ідентичності в процесі соціалізації. «Значущі інші» та «узагальнений інший».
14. Конструктивістський та есенціалістський підходи в дослідженні ідентичності.
15. Проблема соціальних ідентичностей в сучасній українській соціології: ключові аспекти.
16. Регіональна ідентичність в українському суспільстві.
17. Можливості та сенс порівняння Львова та Донецька через призму соціальних ідентичностей: соціальні, культурно-історичні, національні, демографічні чинники.
18. Методика трендового соціологічного дослідження «Львів – Донецьк: соціологічний аналіз групових ідентичностей та ієрархій суспільних діяльностей – 1994, 1999, 2004, 2009».
19. Ієрархія ідентичностей мешканців Львова та Донецька: спільне та відмінне.
20. Національна ідентичність: сутність і структура.
21. Феномен радянської та пострадянської ідентичності.
22. Регіональне різноманіття та національна ідентичність в сучасному українському суспільстві.
23. Проблематика ідентичності через призму структурно-функціоналістського підходу. Переваги та недоліки цього підходу.
24. Застосування ідей та теорії Мертона в рамках дослідження проблематики ідентичності.
25. Методологія та інструментарій порівняльного дослідження ідентичності: можливості та обмеження (на прикладі польсько-російського проекту).
26. Порівняння польського та російського суспільств через призму ідентифікацій: спільне та відмінне.
27. Зміни в процесах ідентифікації суспільствах, що трансформуються (на прикладі порівняльного польсько-російського дослідження).
28. Продуктивний потенціал ідентифікацій в умовах суспільства, що трансформується.
29. Концепція ідентичності Е.Гіденса. Індивідуальна ідентичність як екзистенційна проблема.
30. Проблеми ідентичності в концепції З.Баумана. «Плинна сучасність».
31. Проблеми ідентичності в концепції І.Гофмана.
32. Ідентичності в епоху глобалізації.
33. Криза приналежності та національна ідентичність в сучасних умовах.

34. Дискурс-аналіз про сутність і механізми конструювання соціальної ідентичності.
35. Влада, знання та ідентичність: дискурс-аналіз М.Фуко.
36. Проблематика ідентичності в критичному дискурс-аналізі.
37. Конверсаційний аналіз та дискурсивна психологія як напрями дослідження ідентичності.
38. Соціально-класова ідентичність.
39. Гендерна ідентичність.
40. Колективна пам'ять як механізм конструювання колективної ідентичності.
41. Політика ідентичності та її наслідки.
42. Мультикультуралізм, політика визнання та ідентичність (Ч.Тейлор).
43. Теорія соціальної ідентичності (Г.Теджфел, Дж.Тернер).
44. Конструювання соціальної реальності та проблема соціальної ідентичності.
45. Публічний вимір релігійної ідентичності в сучасному світі (Х.Касанова).
46. Релігійний фундаменталізм і культурна ідентичність (М.Кастелс).
47. Європейська ідентичність. Ю.Габермас про необхідність і можливість європейської ідентичності.
48. Космополітична (глобальна) ідентичність. У.Бек про космополітичну свідомість.
49. Дослідження соціальної ідентичності в феноменологічній соціології.
50. Специфіка територіальної ідентифікації населення України.

Неформальні дистанційні та онлайн курси

Існує можливість зарахування сертифікатів проходження дистанційних чи онлайн курсів за відповідною тематикою. Використання тих чи інших масових відкритих онлайн курсів (повністю або частково) має бути попередньо узгоджене з лектором. Визнання результатів неформальної освіти відбувається у порядку визначеному у відповідному Положенні КПП ім. Ігоря Сікорського: <https://osvita.kpi.ua/node/179>.

Дистанційне навчання

Можливе синхронне дистанційне навчання з використанням платформ для відео-конференцій та освітньої платформи для дистанційного навчання в університеті.

Інклюзивне навчання

Допускається

Робочу програму навчальної дисципліни (силабус):

Складено: доцентом кафедри соціології, к.с.н., доц. Коржовим Геннадієм Олександровичем, професором кафедри, доктором педагогічних наук, професором Панченко Любов Феліксівною

Ухвалено кафедрою соціології (протокол № 16 від 23.06.2026)

Погоджено Методичною комісією факультету соціології і права (протокол № 7 від 30.06.2026)

Вимоги до модульної контрольної роботи (творчого есе)

МКР виконується у вигляді творчого есе, в якому кожний аспірант описує та аналізує власну персональну та соціальну ідентичності в динаміці особистої біографії та сімейної історії. Застосовуючи різні методи (автобіографічний, сімейна історія, антропологічний, біографічний, усна історія, аналіз документів, глибинне інтерв'ю, візуальна соціологія тощо), аспіранти аналізують різні виміри своєї ідентичності на фоні подій і трансформацій, що відбувались з їх родинами на протязі кількох поколінь і великих історичних перетворень, катаклізмів і явищ, що мали місце в житті країни. Завдання сприятиме розвитку соціологічної уяви, формуванню вміння побачити індивідуальний досвід через призму макросоціальних процесів і тенденцій. Загальна тема есе «Хто я? Звідки? Куди прямую?».

Аспіранти спробують зрозуміти, як сімейний досвід кількох поколінь вплинув на становлення їх як особистостей, як макросоціальні зрушення (політичні події, соціальні та культурні зміни, технологічні інновації тощо) перетворювали їх досвід і досвід їх близьких. Продовженням яких життєвих світів, успадкованих від родинних зв'язків, вони є, і чим вони відрізняються від своїх предків. Завдяки чому вони відрізняються від своїх батьків? Що робить їх унікальними на фоні інших представників свого покоління? Які зміни в ідентичностях відбувалися і завдяки яким впливам? Чи їх ідентичність та ідентичність їхніх предків була «приписаною», «з гнізда» (тобто диктувалася середовищем, в якому вони народилися), чи була змінена під впливом обставин? Якщо була змінена, то які саме причини та фактори спровокували ці зміни? Коли і чому вони сталися? Як співвідносяться персональні та колективні компоненти ідентичності? Ці та низка інших питань мають бути в фокусі уваги студентів при написанні даної творчої роботи.

Особлива увага має приділятися конфліктам і способам їх вирішення як рушійним силам становлення та розвитку ідентичності. Очікується, що робота повинна мати логічну структуру, однак заохочується креативний підхід. Опис має бути не тільки насиченим фактами, але й осмисленим за допомогою тих чи інших теорій та концептуальних підходів, що розглядаються в рамках дисципліни.